

شناخت و طراحی روستا ۱

مدرس: بیبا باقری

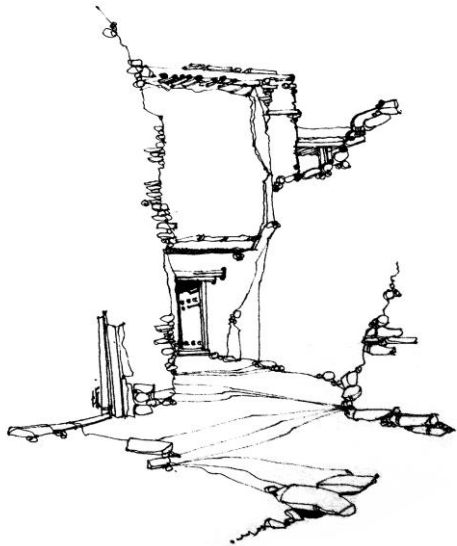
.....

ضرورت شناخت روستا

الحمد لله رب العالمين

معماری روستایی دارای ارزش های خاص خود است و حفظ و استمرار آن جهت ادامه حیات روستاها ضروری است. این بافت با ارزش به سرعت در حال تغییر و از بین رفتن است.

ایران کشوری "نیمه روستایی" است لذا نیمی از سکونتگاههای آن بر بنیاد معماری بومی و سنتی و به مفهومی گویاتر، معماری روستایی است. کلیه عناصر این معماری ریشه در نیازهای معنوی و مادی روستائیان دارد. تار و پود این معماری و از جمله مسکن، با مسائل مربوط به محیط طبیعی، نوع معیشت و شکل تولید، سیر تکوینی زندگی اجتماعی و قدرت فنی او پیوند خورده و از سوی دیگر، ذوق هنری، معیارهای اجتماعی، بنیادهای خانوادگی و خویشاوندی، سنتها و عقاید، پندارها و باورهای درونی انسان، در هر گوشه از این کره خاکی، بر آن طرح خاصی بخشیده است. چنین است که مسکن و معماری روستایی به منزله طرز بیان قابل لمس و رؤیتی از ارزشها متغیر مادی و نیز از استعارات و مفاهیم بنیادی معنوی و بالاخره از شیوه ی زندگی انسان است. این معماری در راستای پاسخ گویی به همین نیازها و با آگاهی کامل به آنها، توسط خود روستاییان طراحی، ترکیب و اجرا میشود. از دسته مطالعاتی که در زمینه معماری بویژه سکونتگاه های روستایی نظر محققان را به سوی خود معطوف نموده شامل موارد زیر میباشد

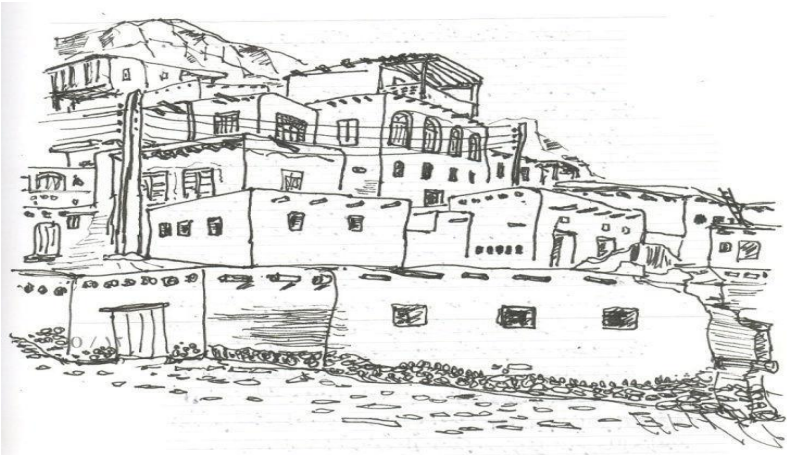
ضرورت شناخت روستا و معمارش روستا:

- ۳۰٪ جمعیت کشور در مناطق روستایی زندگی می کنند.
- تا افق ۱۴۰۴ حدود ۴ میلیون واحد مسکونی در مناطق روستایی باید ساخته شود.
- ۵۷٪ از واحدهای مسکونی موجود مناطق روستایی کم دوام و بی دوام هستند.
- ۹۰٪ از تولیدات دامی و کشاورزی از مناطق روستایی است.
- با رواج و توسعه اکو توریسم مناطق روستایی ایران سرشار از مناطق و مناظر ناب برای گردشگری و جلب توریسم هستند.

- معماری روستا و مسکن روستایی برای معماران الهام بخش هستند :
- مکانیابی خردمندانه روستاها در پهنه سرزمین
- ترکیب شگفت عرصه های عمومی، فضاها ی عمومی، فضاها ی مسکونی (طراحی کالبد روستا)
- بهره گیری خوب از طبیعت (اقلیم) برای تنظیم شرایط محیط در واحد مسکونی
- استفاده از مصالح در دسترس بوم آورد در ساخت مسکن
- مدارا با طبیعت و زندگی با طبیعت (حفظ محیط زیست)
- خلق فضا بر اساس نیاز
- عملکرد چند منظوره فضاها

واژه شناسی روستا

واژه روستا در ادبیات مرتبط با آن به گونه های مختلفی تعریف شده است. روستا در فرهنگ معین، معادل «رستاک» در زبان پهلوی و معرب آن رستاق، روستاق، رسداق و یا رزداق می باشد و هم ارز ده و قریه تعبیر شده است؛ همچنین، «ده» «آبادی کوچک در خارج شهر و در مقابل آن، شهر، آبادی بزرگ که دارای خیابان ها و کوچه ها و در فرهنگ صبا «ده»، «روستا» و «قریه» هم ارز یکدیگر بوده و برابر با آبادی کوچک در خارج شهر که دارای چندین خانه روستایی باشد»، تعریف شده است (بهشتی، ۱۳۷۱). همچنین، روستا نقطه سکونتی کوچک با اقتصاد مبتنی بر کشاورزی و منابع طبیعی نیز تعریف شده است.

تعریف روستا

طبق قانون اصلاحات ارضی، ده یا قریه عبارت است از یک مرکز جمعیت و محل سکونت و کار تعدادی خانوار که در اراضی آن به عملیات کشاورزی اشتغال داشته و درآمد اکثریت آنها از طریق کشاورزی حاصل می شود و عرفاً در محل ده یا قریه شناخته می شود (وثوقی، ۱۳۶۶). همچنین، بنا به تعریف مرکز آمار ایران، روستا عبارت است از سکونتگاهی که تولید غالب آن کشاورزی و دامپروری بوده و جمعیت آن حداکثر ۵۰۰۰ نفر باشد (شناسنامه آبادی های کشور، ۱۳۷۵).

تعریف روستا بر اساس تقسیمات کشوری

ماده ۱ - عناصر تقسیمات کشوری عبارتند از: روستا، دهستان، شهر، بخش، شهرستان و استان.

ماده ۲ - روستا واحد مبداء تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن بوده که باحوزه و قلمرو معین ثبتی یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر اعم از متمرکز یا پراکنده در آنجا سکونت داشته باشند و اکثریت ساکنان دائمی آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم به یکی از فعالیتهای کشاورزی، دامداری، باغداری به طور اعم و صنایع روستایی و صید و یا ترکیبی از این فعالیتهای اشتغال داشته باشند و در عرف به عنوان ده، آبادی، دهکده یا قریه نامیده می شده است.

تقسیم بندی روستاها

میتوان روستاها را از جنبه های مختلفی همچون **نحوه اسکان، نوع معیشت، وضعیت جغرافیایی** و ... تقسیم بندی کرد؛ اما پاره ای از تقسیم بندی ها فارغ از ویژگی های زمانی و مکانی، شکل عامتری نسبت به دیگر تقسیمات می یابد؛ مثلاً سکونتگاه های روستایی در یک تعریف کلی و بنا بر تعاریف مرکز آمار به سه گروه سکونتگاه های دائم، موقت و نواحی غیرمسکون تقسیم می شوند.

تقسیم بندی روستاها

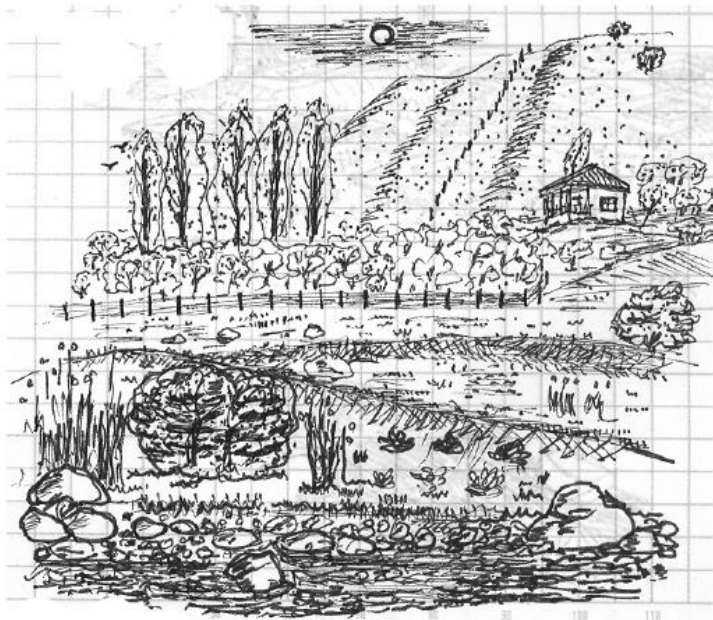
بر اساس رویکرد **معیشتی**، روستاها مطابق تقسیم بندی زیر قابل تفکیک میباشند:

- روستاهای زراعی
- روستاهای استخراجی (معدنی)
- روستاهای صیادی
- روستاهای جنگلی
- روستاهای توریستی
- روستاهای استراحتگاهی
- روستاهای صنعتی.

تقسیم بندی روستاها

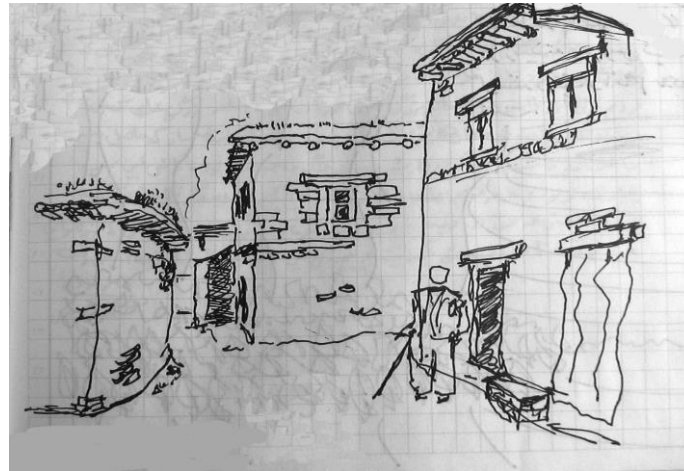
تقسیم بندی روستاها براساس **موقعیت جغرافیایی** :

- کوهستانی
- میان کوهی
- پایکوهی
- جلگه ای - دشتی - ساحلی

تقسیم بندی روستاها

- تقسیم بندی روستاها از لحاظ دهقانی و نحوه ی اسکان :
 - پایدار
 - نیمه پایدار

تقسیم بندی روستاها

• تقسیم بندی روستاها براساس **بافت روستایی** :

○ متراکم

○ پراکنده

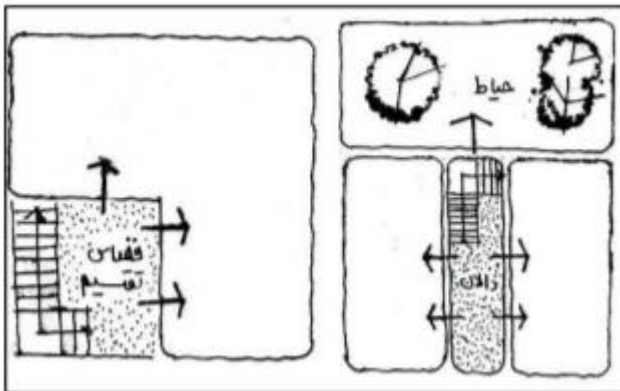
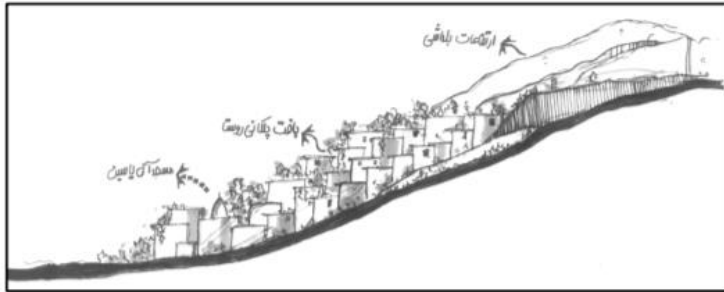
○ گسسته (بینابین)

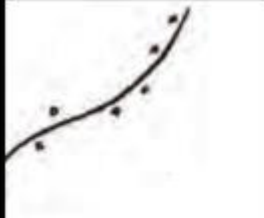
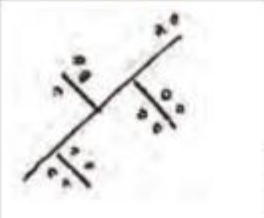
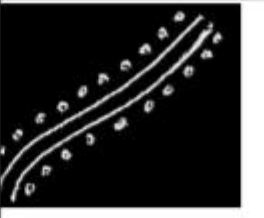

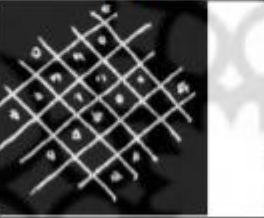

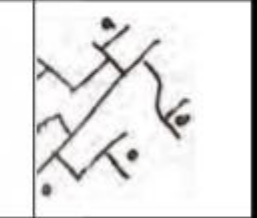
روستاهای متراکم :

○ قلعه ای

○ روستاهای توده دار و با نظم فشرده

○ روستاهای خطی

Linear shape	Grouped village	String village	Cluster shape
			
شکل خطی یا طولی	شکل گروه یا مجتمع	ردیفی یا رشته‌ای	شکل کهکشانی
Round village	Skeleton Plan	Walled village	Dispersal
			
شکل مدور یا گرد	طرح شطرنجی	شکل محصور یا حفاظ	حالت پراکنده

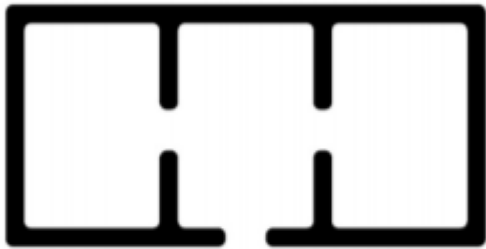
شکل ۱. طرح‌های اساس سکونتگاه‌های روستایی
مطابق طبقه‌بندی تلفیقی آلبرت دمانژن و والتر کریستالر

تقسیم بندی روستاها

- تقسیم بندی روستاها براساس **اقلیم** :
 - سکونتگاه های مناطق گرم و خشک
 - سکونتگاه های مناطق سرد
 - سکونتگاه های مناطق گرم و مرطوب
 - سکونتگاه های مناطق معتدل و مرطوب

شکل کلی الگوی رایج در مناطق کوهستانی

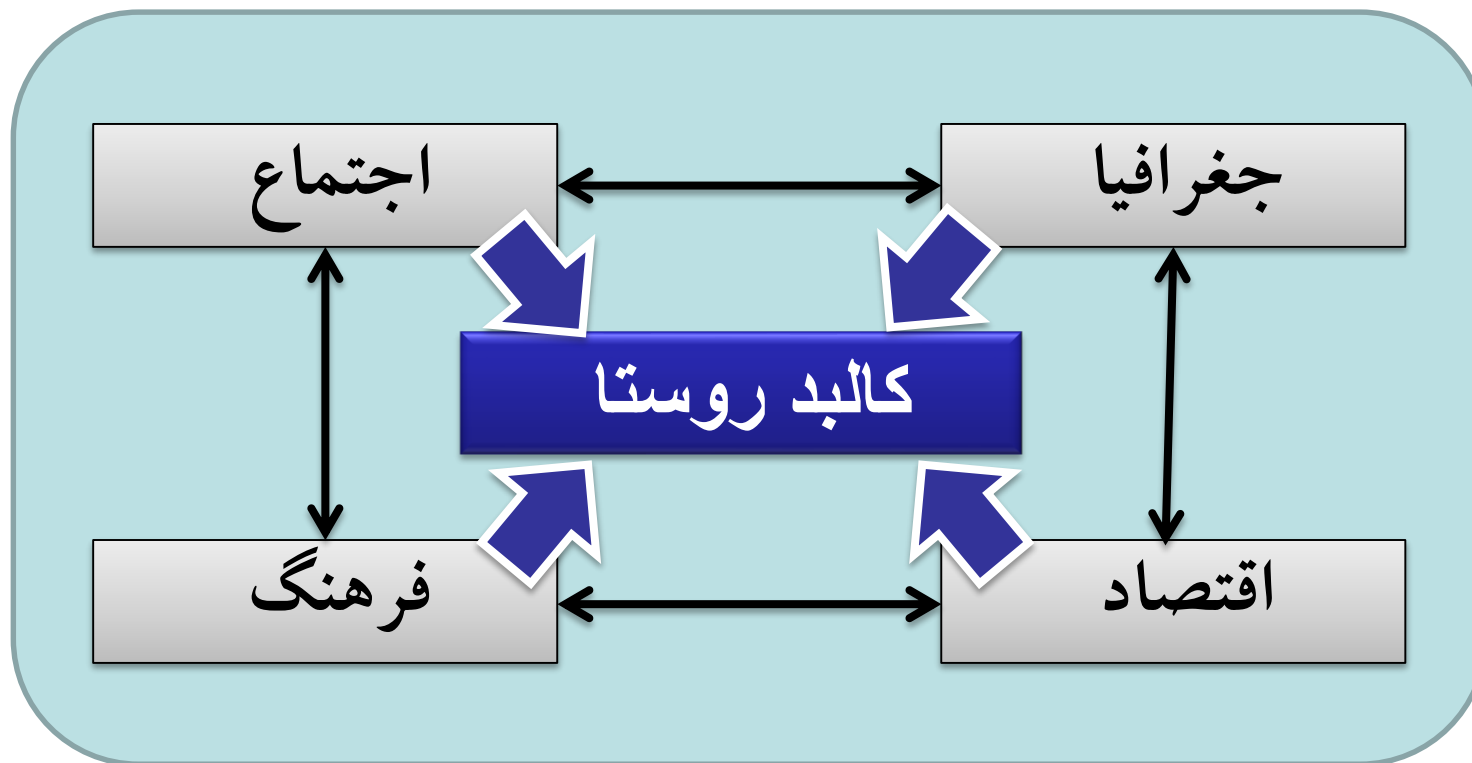

شکل کلی الگوی رایج در مناطق دشتی شرق استان

شکل کلی الگوی رایج در مناطق کویبری

عوامل موثر در شکل گیری کالبد روستا:

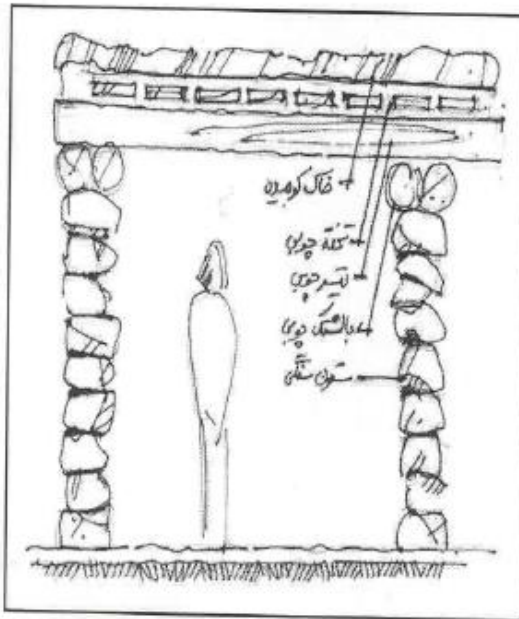
عوامل موثر در شکل گیری کالبد روستا جغرافیا

جغرافیا :

○ جغرافیای طبیعی

○ جغرافیای مصنوعی

در جغرافیای مصنوعی موقعیت روستا را از لحاظ تقسیمات کشوری و همسایگی ها (رشته کوه، رودخانه و ...) بررسی می کنیم (محل استقرار روستا).

عوامل موثر در شکل گیری کالبد روستا جغرافیای طبیعی

آب:

در شکل گیری روستاها آب عامل حیاتی بوده است. آب در تشکیل اولین تمدن ها نقش اساسی داشته است.

منابع آب:

- رودخانه : - دائمی - فصلی
- چشمه
- چاه
- قنات
- آب باران (ذخیره ی آب)

عوامل موثر در شکل گیری کالبد روستا جغرافیای طبیعی – آب

آب:

مصارف آب در روستاها:

- آشامیدن و پخت و پز
- بهداشتی
- کشاورزی و دامداری

در حالت کلی

رودخانه : باعث ایجاد فرم **خطی** در بافت روستا می شود.

چشمه : باعث ایجاد فرم **مرکزی** در بافت روستا می شود.

